

ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

© 2019 САВЧЕНКО М. В., ШКУРЕНКО О. В.

УДК 338.439.5:330.34 (447)

JEL Classification: Q17

Савченко М. В., Шкуренко О. В.

Тенденції і перспективи розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки

Мета статті полягає у визначенні тенденцій і перспектив розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. У результаті дослідження було встановлено, що ідентифікація і дослідження напрямів розвитку вітчизняного ринку аграрної продукції є важливим інструментом у системі заходів із підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства, прогнозування розвитку галузі та її адаптації до глобальних трендів розвитку світового агроринку. На основі даних за період 2012–2016 рр. досліджено динаміку експорту й імпорту аграрної продукції України і визначено таке: скорочення експорту з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції; основним ринком збуту української сільськогосподарської продукції залишається ринок Азії. Встановлено, що у глобальній перспективі ринку аграрної продукції залишатимуться добре збалансованими завдяки позитивним трендам збереження високих експортних можливостей країн і порівняно стабільних світових цін. Розраховано прогнозні значення індексу світових цін на аграрну продукцію до 2024 р. Для покращення позицій українських товаровиробників на світовому ринку агропродукції запропоновано такий комплекс заходів: розвиток інноваційних технологій вирощування та поліпшення технічного оснащення галузей АПК з метою підвищення якості виробленої продукції із забезпеченням вимог світових стандартів; сприяння кооперації й інтеграції сільськогосподарських товаровиробників; удосконалення логістики просування українських продуктів на світовий ринок з метою уникнення втрат за ціною і якістю; розвиток транспортної інфраструктури; державна підтримка крупнотоварного експортоорієнтованого виробництва. Перспективами подальших наукових досліджень у цьому науковому напрямі є розроблення організаційно-економічного механізму регулювання ринку аграрної продукції в умовах глобалізаційних викликів з метою розвитку вітчизняної аграрної продукції на світових ринках.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, експорт, імпорт, аграрна продукція, тренди розвитку, глобалізація економіки.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-4-47-54>

Рис.: 8. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Савченко Марина Василівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9063-3551>

Шкуренко Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій, Державний університет інфраструктури та технологій (вул. Кирилівська, 9, Київ, 04071, Україна)

E-mail: dondyy@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0460-4800>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9421-2018>

УДК 338.439.5:330.34 (447)
JEL Classification: Q17

Савченко М. В., Шкуренко О. В. Тенденции и перспективы развития агропродовольственного рынка в условиях глобализации экономики

Цель статьи заключается в определении тенденций и перспектив развития агропродовольственного рынка в условиях глобализации экономики. В результате исследования было установлено, что идентификация и исследование направлений развития отечественного рынка аграрной продукции являются важным инструментом в системе мер по повышению конкурентоспособности продукции сельского хозяйства, прогнозированию развития отрасли и её адаптации к глобальным трендам развития мирового агрорынка. На основе данных за период 2012–2016 гг. исследована динамика экспорта и импорта аграрной продукции Украины, и выделено следующее: сокращение экспорта с одновременным сокращением экспорта агропромышленной продукции; основным рынком сбыта украинской сельскохозяйственной продукции остается рынок Азии. Установлено, что в глобальной перспективе рынки аграрной продукции остаются хорошо сбалансированными благодаря положительным трендам сохранения высо-

UDC 338.439.5:330.34 (447)
JEL Classification: Q17

Savchenko M. V., Shkurenko O. V. Trends in and Prospects for the Development of the Agricultural Commodities Market in a Globalized Economy

The aim of the article is to identify trends in and prospects for the development of the agricultural commodities market in a globalized economy. As a result of the study, it is found that identifying and investigating the development directions of the domestic agricultural commodities market are important tools in the system of measures for increasing competitiveness of agricultural commodities, forecasting development of the industry and adapting it to trends in the global agricultural commodities market. Based on the data for the period 2012–2016, the trends in the exports and imports of agricultural commodities in Ukraine are analyzed and the following features revealed: a decrease in exports with a simultaneous decline in exports of agricultural commodities; the main market for Ukrainian agricultural commodities remains the Asian market. It is established that in the global perspective, agricultural commodities markets stay well balanced due to the positive trends of maintaining high export opportunities of countries and relatively stable world prices. The predicted values of the world Agricultural Price Index up to 2024 are obtained.

ких экспортних можливостей стран и сравнительно стабильных мировых цен. Рассчитаны прогнозные значения индекса мировых цен на аграрную продукцию до 2024 г. Для улучшения позиций украинских товаропроизводителей на мировом рынке агропродукции предложен следующий комплекс мероприятий: развитие инновационных технологий выращивания и улучшения технического оснащения отраслей АПК с целью повышения качества производимой продукции с обеспечением требований мировых стандартов; содействие кооперации и интеграции сельскохозяйственных товаропроизводителей; совершенствование логистики продвижения украинских продуктов на мировой рынок с целью избежания потерь по цене и качеству; развитие транспортной инфраструктуры; государственная поддержка крупнотоварного экспортноориентированного производства. Перспективами дальнейших научных исследований в данном научном направлении является разработка организационно-экономического механизма регулирования рынка аграрной продукции в условиях глобализационных вызовов с целью развития отечественной аграрной продукции на мировых рынках.

Ключевые слова: агропродовольственный рынок, экспорт, импорт, аграрная продукция, тренды развития, глобализация экономики.

Рис.: 8. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Савченко Марина Василівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9063-3551>

Шкurenko Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій, Державний університет інфраструктури та технологій (вул. Кирилівська, 9, Київ, 04071, Україна)

E-mail: dondyu@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0460-4800>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9421-2018>

To improve the position of Ukrainian producers in the global agricultural commodities market, the following set of measures is proposed: developing innovative production technologies and improving the technical equipment in branches of the agricultural sector in order to enhance the quality of manufactured products to meet international standards; facilitating cooperation and integration of agricultural producers; improving logistics in promoting Ukrainian products on the world market in order to avoid losses in price and quality; developing transport infrastructure; ensuring state support for large-scale export-oriented production.

Keywords: agricultural commodities market, export, import, agricultural commodities, development trends, globalization of the economy.

Fig.: 8. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Savchenko Maryna V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl' Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: m_savchenko@donnu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9063-3551>

Shkurenko Olga V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business-Logistics and Transport Technologies, State University of Infrastructure and Technologies (9 Kyrylivska Str., Kyiv, 04071, Ukraine)

E-mail: dondyu@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0460-4800>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9421-2018>

Вступ. У сучасних умовах вітчизняний ринок аграрної продукції став невід'ємною частиною світового ринку продовольства, що забезпечило як переваги, так і певні ризики. Ідентифікація і дослідження напрямів розвитку вітчизняного ринку аграрної продукції є важливим інструментом у системі заходів із підвищення конкурентоспроможності продукції сільського господарства, прогнозування та адаптації галузі до глобальних трендів розвитку світового агроринку.

Окрім цього, за прогнозами світової Продовольчої і сільськогосподарської організації (Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO), до 2050 р. при збереженні нинішньої динаміки і темпів зростання населення планети збільшиться до 9,7 млрд осіб. Внаслідок цього глобальний попит на різні види аграрної продукції і продовольчих товарів стабільно зростатиме. Це зумовлює необхідність збільшення темпів виробництва достатньої кількості якісного продовольства для задоволення зростаючих потреб глобального аграрного ринку. При цьому основні зусилля нині спрямовуються на усунення тарифних і нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі продовольством, що повинна здійснюватися без перешкод за відносно стабільних цін із тим, аби будь-які країни могли

у міру потреби доповнювати своє виробництво за рахунок імпорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан дослідження розвитку зовнішньоекономічної діяльності та виходу українських товаровиробників на світовий ринок характеризується розмаїттям загальнотеоретичних і прикладних наукових розробок вітчизняних і закордонних учених. Так, значущість інтеграції України у світову економіку розкрито у працях О. Бородіної [1], М. Горлачука [2], А. Рябчика та О. Волинець [3], І. Сальман та М. Ібатуліна [4], С. Тивончук та Я. Тивончук [5]. Дослідженням окремих продуктивних ринків займалися такі вчені, як: Є. Гаваза [6], М. Гарбуз [7], В. Ємцев [8], М. Присяжнюк [9], А. В. Рябчик, О. П. Волинець [3], І. Ю. Сальман, М. І. Ібатулін [4] та інші.

Однак, попри значні наукові напрацювання, проблеми наукового обґрунтування впливу факторів глобалізації на розвиток ринків аграрної продукції в цілому, так і в окремих сегментах залишають недостатньо вивченими та потребують подальшого опрацювання.

Метою цієї статті є визначення тенденцій і перспектив розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки обсяги міжнародної торгівлі щорічно зростають і нині сягають близько 17,7 трлн дол., з яких 8,5 % припадає на аграрну продукцію, ринок якої є одним із найбільш ліквідних і конкурентоспроможних, а попит на неї стабільний та передбачуваний. В цілому світова торгівля аграрною продукцією зберігає досить позитивну динаміку зростання: її обсяги за останнє десятиріччя зросли майже в 1,5 разу – до 1,5 трлн дол.

Згідно з даними міжнародної міжурядової організації ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) середньорічні темпи приросту всього обсягу світової торгівлі аграрною продукцією становили 3,4 %, у тому числі безпосередньо в країнах, що розвиваються 4,9 %, із перехідною економі-

кою 7 % та із розвинутою – 2,2 %. Основною тенденцією останніх років є доволі примітне зниження у структурі світової торгівлі продовольством питомої ваги країн із розвинутою економікою за рахунок тих, що розвиваються, та з перехідною економікою.

В Україні сучасний стан зовнішньої торгівлі залежить від соціально-економічного стану національної економіки в цілому та від зовнішньоекономічної політики, яка проводиться урядом країни. Україна є одним з найбільших світових виробників та експортерів аграрної продукції, виробляючи понад 60 млн т зернових та більше 10 млн т насіння соняшника на рік.

Загальну динаміку експорту, імпорту аграрної продукції України у 2012–2018 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка експорту, імпорту аграрної продукції України у 2012–2018 рр., млн дол.

Період	Експорт аграрної продукції		Імпорт аграрної продукції		Коефіцієнт покриття імпорту експортом
	млн дол.	у % до загального обсягу експорту України	млн дол.	у % до загального обсягу імпорту України	
2012	17,9	26,0	7,5	8,9	0,42
2013	17,0	26,9	8,2	10,6	0,48
2014	16,7	31,0	6,1	11,2	0,37
2015	14,6	38,3	3,5	9,3	0,24
2016	15,3	42,0	3,9	10,0	0,25
2017	17,8	41,1	4,3	8,7	0,24
2018	18,6	39,3	5,1	9,0	0,27

Джерело: складено і розраховано авторами за [10; 11]

Тенденцією протягом 2012–2016 рр. було скорочення експорту з одночасним скороченням експорту агропродовольчої продукції. Незважаючи на загальний негативний тренд, у 2017 р. спостерігалось зростання експорту, в тому числі і на сільськогосподарську продукцію. За 2017 р. загальний експорт продукції склав 43,3 млрд дол. США, що на 19 % більше, ніж за 2016 р. А за результатами 2018 р. загальний експорт продукції з України становив 47,3 млрд дол. США, що на 9,2 % більше порівняно з 2017 р.

Динаміка експорту аграрної продукції демонструвала аналогічний тренд як і решта експортних товарів, проте темпи скорочення експорту аграрної продукції були меншими, ніж загального, і, незважаючи на спад після кризових 2012–2013 рр., зростання поставок спостерігалось вже у 2016 р. Історично рекордний обсяг експорту аграрної продукції спостерігався у 2012 р. і склав близько 17,9 млрд дол. США.

Проте цей показник було перевершено – за результатами 2018 року було реалізовано за кордон продукції аграрної продукції на 18,6 млрд дол. США.

Таким чином, за останні 10 років експорт аграрної продукції з України виріс удвічі.

За даними рис. 1 спостерігається збільшення за останні п'ять років частки продукції АПК у структурі експортної виручки України зростає з 31 % у 2014 р. до 39,3 % у 2018 р. Проте варто зазначити, що основу аграрного експорту все ще становить експорт сировини, а саме продук-

ція рослинного походження – пшениця, кукурудза, ячмінь та соєві боби. Частка цієї продукції у структурі становить порядку 55 % (рис. 2).

За даними рис. 2 видно, що лівову частку в аграрному експорті займає соняшникова олія, обсяг її реалізації за 2018 р. склав 4,1 млрд дол. США. Україна вже декілька років поспіль є світовим лідером з виробництва й експорту соняшникової олії. Решту ключових позицій займають зернові культури (кукурудза, пшениця, ячмінь), а також олійні (соєві боби) і продукти переробки олійних (макуха соняшникова). Ці ТОП-10 продуктів становлять 81 % всього експорту агропродовольчих продуктів з України [5; 6].

Основним ринком збуту української сільськогосподарської продукції залишається ринок Азії, котрий дещо зменшив частку у структурі українського експорту у 2018 р. – до 44,6 %, з 45 % – у 2017 р. (рис. 3).

Основними країнами-партнерами з Азії у 2018 р. виступали Індія, Туреччина і Китай. На другому місці – країни ЄС, з часткою в 33 %, де головними партнерами є Нідерланди, Іспанія і Італія. Трійку лідерів закривають країни Африки, котрі, своєю чергою, займають 12,3 %. Основними партнерами з Африки є Єгипет, Туніс і Марокко.

Імпорт після кризових 2012–2013 рр. також демонстрував спад. Проте починаючи з 2016 р. спостерігається нарощення імпорту за рахунок України, як всієї продукції, так і агропродовольчої.

Показник, млрд дол.

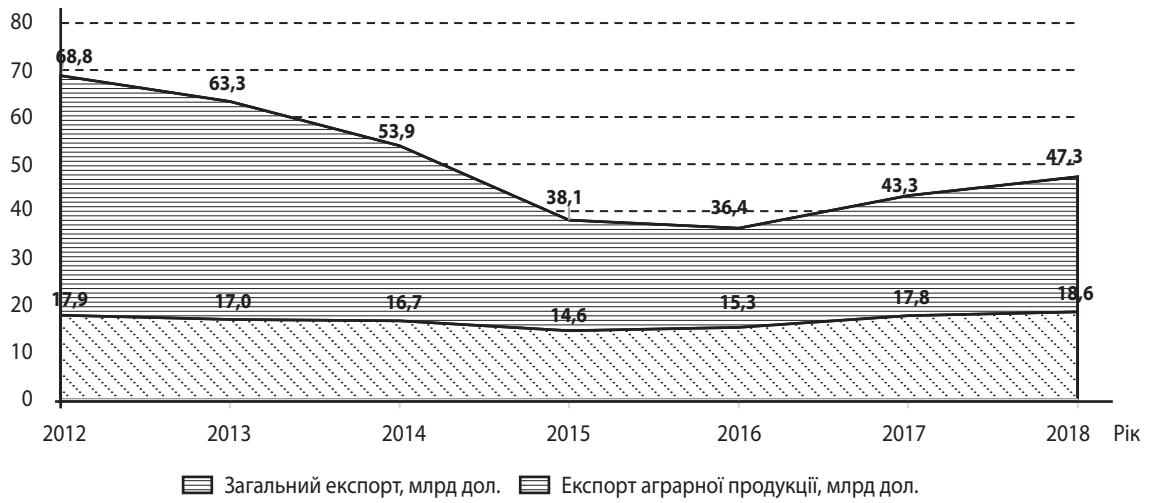

Рис. 1. Динаміка загального експорту й експорту аграрної продукції з України у 2012–2018 рр., млрд дол.

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

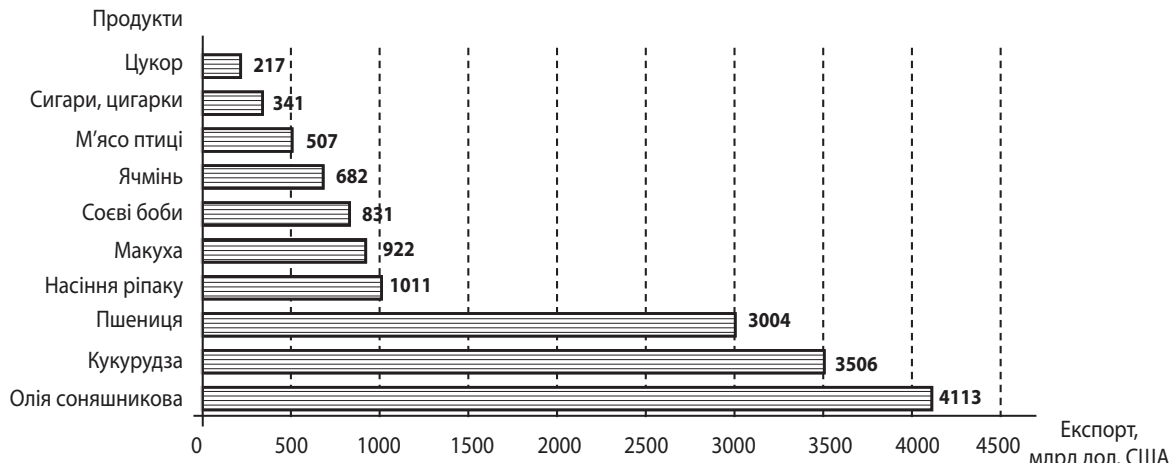

Рис. 2. Топ-10 продуктів експорту аграрної продукції у 2018 р., млн дол. США

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

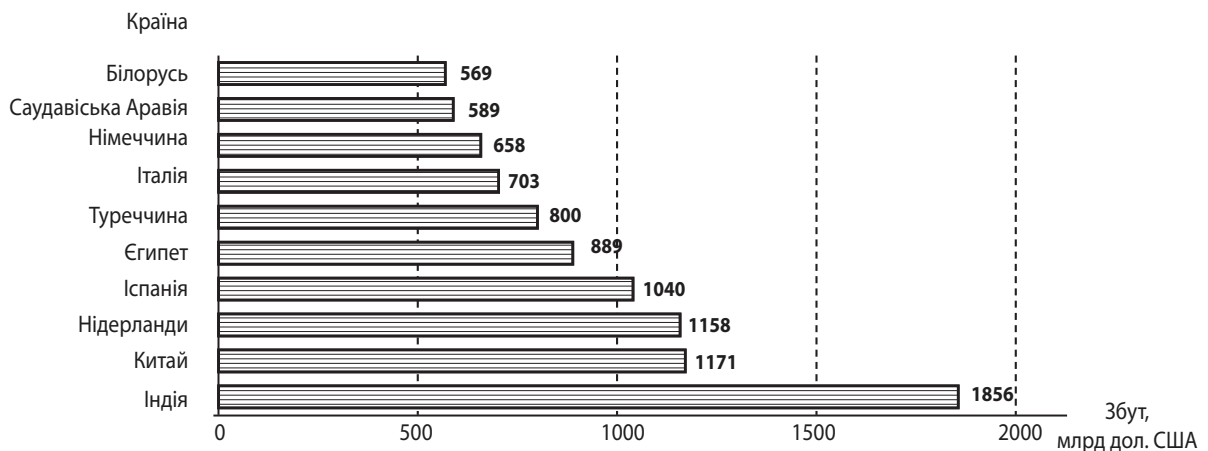

Рис. 3. Топ-10 ринків збуту української продукції у 2018 р., млн дол. США

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

У 2017 р. імпорт продукції АПК зріс на 10,5 % порівняно з 2016 р. і досяг 4,3 млрд дол. США. А за результатами 2018 р. загальний експорт продукції з України становив 56,9 млрд дол. США, що на 14,7 % більше порівняно з 2017 р. Водночас імпорт агропродовольчої продукції за цей період зріс на 18,6 % і становив 5,1 млрд дол. США (рис. 4).

Серед імпорту аграрної продукції України першу позицію займає морожена риба, за 2018 р. об'єм закупівель склав 351,6 млн дол. США. На другому місці знаходиться тютюнова сировина (263,2 млн дол. США), а на третьому – насіння соняшнику (258,3 млн дол. США). Частка Топ-10 продуктів агропродовольчого імпорту України становить 43 % (рис. 5). Останніми роками Україна нарощує імпорт з Польщі, яка займає першу сходинку у структурі імпорту аграрної продукції України (рис. 6).

За весь 2018 р. імпорт з Польщі, яка займає першу сходинку у структурі імпорту аграрної продукції України, становив 469,7 млн дол. США. На другій позиції знаходиться Німеччина – 435,8 млн дол. США, а третє місце займає Туреччина – 371,6 млн дол. США. Сумарно Топ-10 країн

постачальників агропродовольчої продукції в Україну займають 51 % всього агропродовольчого імпорту України.

За даними FAO, підвищення цін на продовольство характеризується їх загальною волатильністю для сільськогосподарської продукції, що пояснюється еластичністю попиту і кліматичними змінами і зумовлює зменшення пропозиції аграрної продукції.

Аналіз останніх даних продовольчого прогнозу FAO свідчить, що у глобальній перспективі ринки аграрної продукції залишатимуться добре збалансованими завдяки позитивним трендам збереження високих експортних можливостей країн і порівняно стабільним світових цін. Якщо проаналізувати динаміку світових цін на аграрну продукцію, то за період 2000–2018 рр. індекс цін на продовольство зріс майже удвічі (із 91,1 до 171,6). Найбільше зростання відбулося у 2011 р. – до 229,9 (рис. 7).

Відповідно до побудованого прогнозу середньорічне збільшення індексу становитиме 6,1 %. Коефіцієнт достовірності апроксимації R^2 показує 81 % вірогідності збереження такої тенденції.

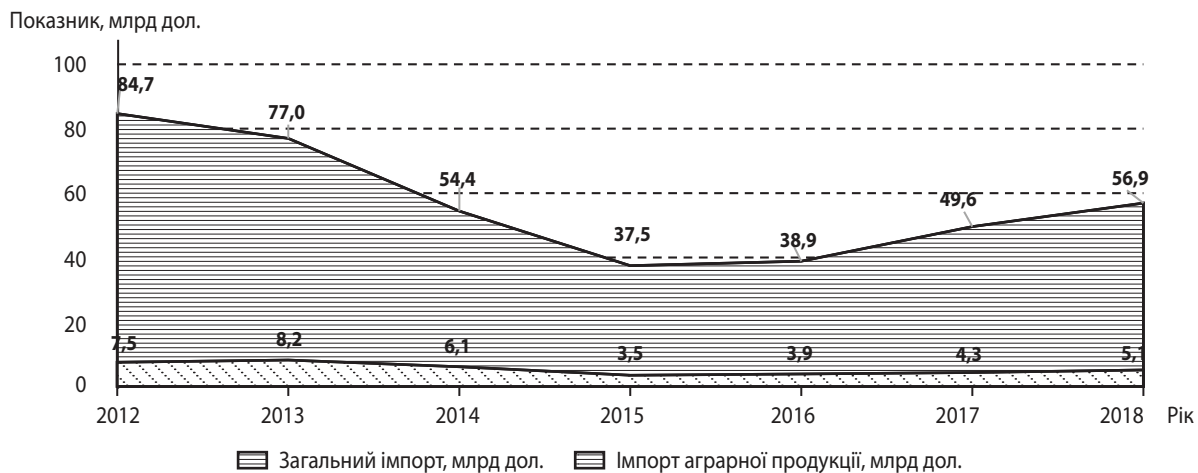

Рис. 4. Динаміка загального імпорту й імпорту аграрної продукції з України у 2012–2018 рр., млрд дол.

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

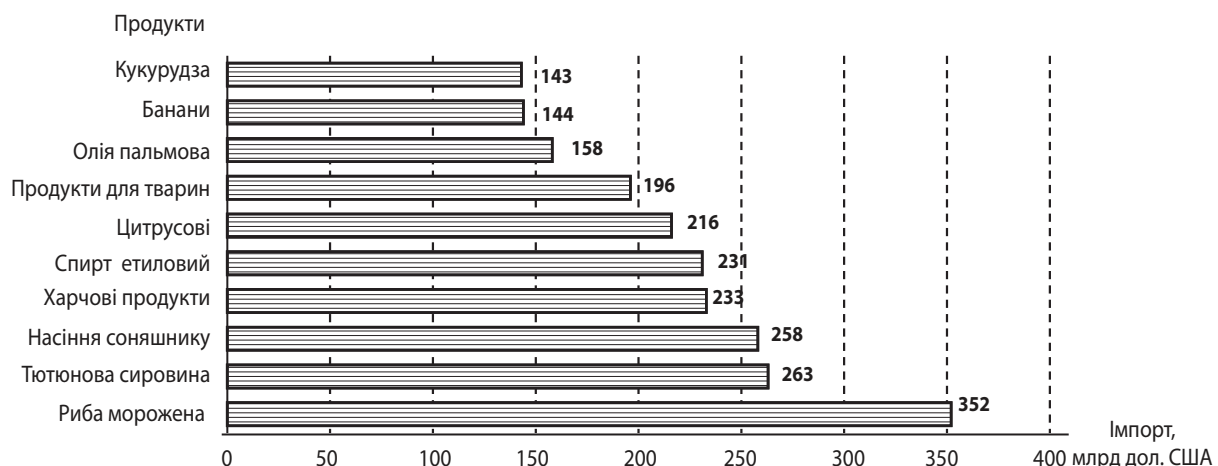

Рис. 5. Топ-10 продуктів імпорту аграрної продукції у 2018 р., млн дол. США

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

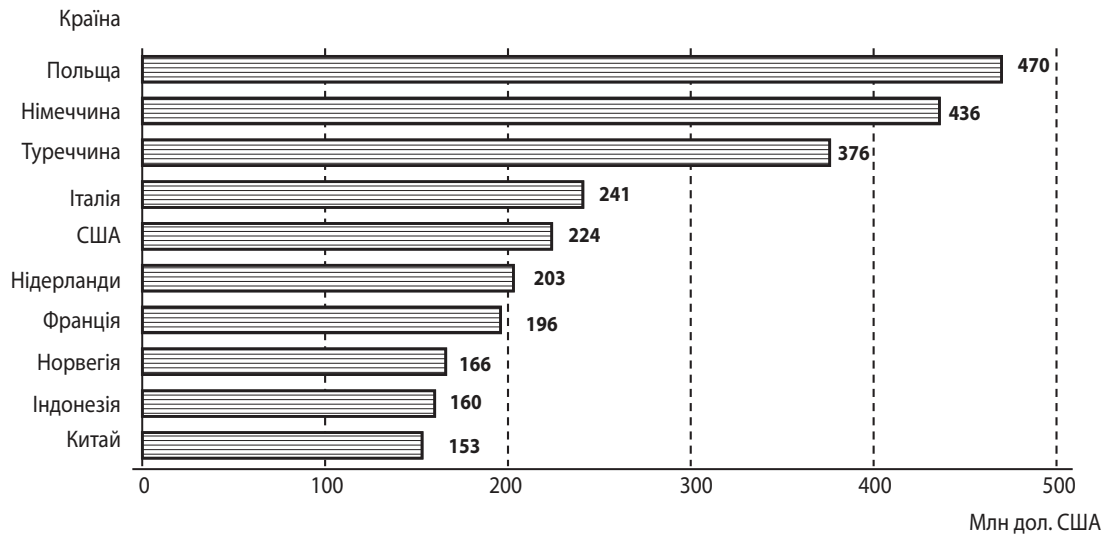

Рис. 6. Топ-10 країн-постачальників аграрної продукції в Україну у 2018 р., млн дол. США

Джерело: сформовано авторами за [10; 11]

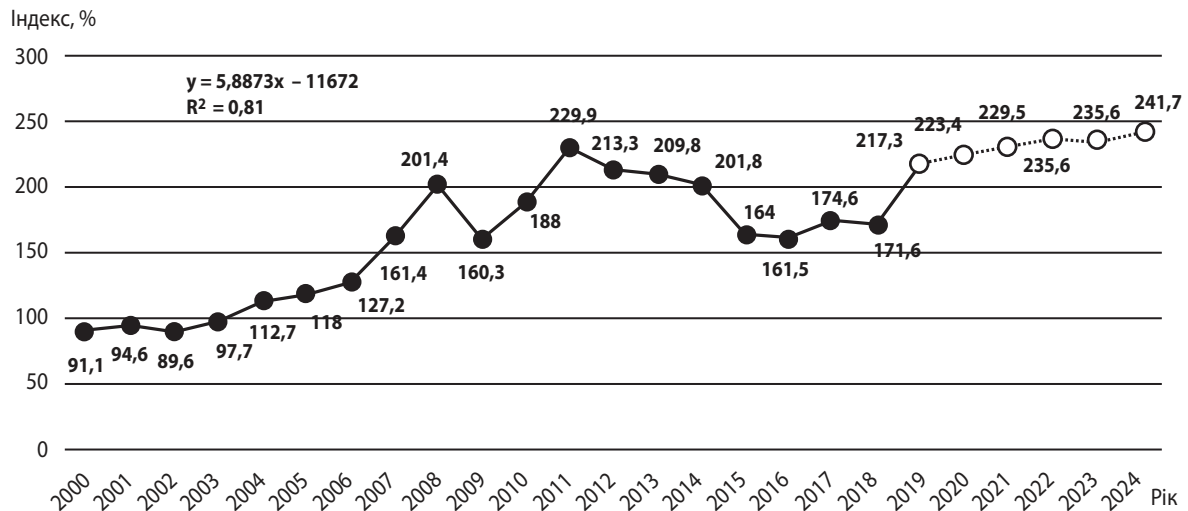

Рис. 7. Динаміка індексу світових цін на аграрну продукцію за 2000–2024 рр., %

Джерело: складено авторами на основі [12]

Однак багато аналітичних розрахунків вказує на те, що відбуватиметься підвищення глобальних цін на аграрну продукцію. Таке коливання цін є передчасним індикатором можливого наближення і тривалої нестачі продовольчих товарів на світових сільськогосподарських ринках, що також має певне підґрунтя. Волатильність цін також безпосередньо пов'язує із відсутністю наявного балансу між попитом і пропозицією на ринку.

Глобальні ціни аграрного ринку суттєво впливають на внутрішні реалізаційні й експортні ціни, що поряд із фактором коливання національної валюти значно підвищує фінансові ризики для вітчизняних аграріїв.

Однак усі перелічені вище погляди на цю проблему ще не дозволяють повною мірою її прояснити та виявити глибинні причини, які зумовлюють періодичне зниження цін на світовому ринку.

Динаміка індексу цін на аграрну продукцію в Україні (рис. 8) відображає зростаючу тенденцію у 2014 р. – на

24,3 відсоткових пунктів порівняно з 2013 р., у 2015 р. – на 54,5 пункти порівняно з 2014 р. Наступний 2016 р. характеризується зменшенням індексу цін на продовольство, що можна пояснити стабілізацією курсу національної валюти щодо курсу американського долара. Індекс цін на аграрну продукцію в Україні з початку 2019 р. поступово зростає і за квітень становив 103,5 %.

Додатковою складністю щодо завоювання світового ринку українськими товаровиробниками є високий рівень конкуренції на ньому. Концентрація провідних країн-експортерів на світових ринках аграрної продукції доволі висока.

Процеси глобалізації, економічна лібералізація світового продовольчого ринку та інтеграції України у світову господарську систему вимагають здійснення заходів щодо розвитку вітчизняних товарних ринків, зокрема ринку аграрної продукції. Водночас ці процеси зумовлюють необхідність зміни та адаптації системи регулювання ринку

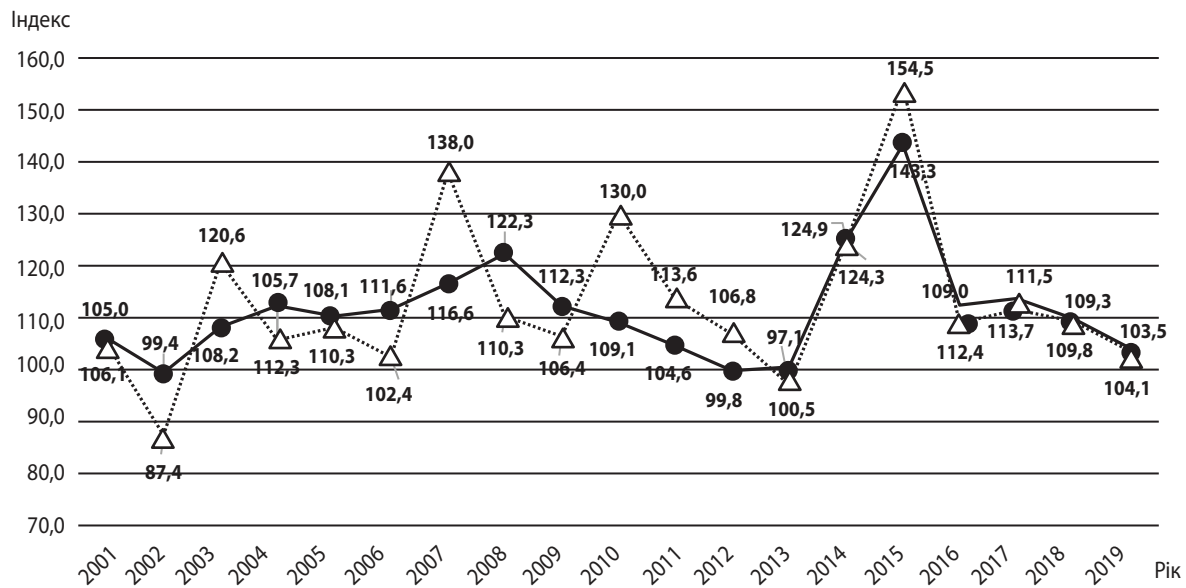

Рис. 8. Динаміка індексів споживчих цін і цін реалізації аграрної продукції в Україні за 2001–2019 рр.

Джерело: сформовано авторами за [10]

агропродовольчої продукції. В таких умовах пріоритетного значення набувають питання забезпечення дієвості інструментів макроекономічного регулювання, що дозволить мати експортоорієнтовану спрямованість агропродовольчого ринку.

Визначальними глобалізаційними викликами, що впливають на адаптацію агропродовольчого ринку в умовах макроекономічної нестабільності, є: продовольча безпека та розвиток сільського господарства; економічне зростання та соціальна інтеграція; зайнятість і людський капітал; безпека навколишнього середовища та ресурсів; майбутнє Інтернету, світової фінансової системи; глобальна злочинність і боротьба з корупцією; міжнародна торгівля та інвестиції.

Для того щоб українські товаровиробники могли перемагати у жорсткій конкурентній боротьбі та покращувати свої позиції на таких ринках, необхідно запроваджувати комплекс заходів:

- 1) розвиток інноваційних технологій вирощування та поліпшення технічного оснащення галузей АПК з метою підвищення якості виробленої продукції із забезпеченням вимог світових стандартів;
- 2) сприяння кооперації й інтеграції сільськогосподарських товаровиробників;
- 3) удосконалення логістики просування українських продуктів на світовий ринок з метою уникнення втрат за ціною і якістю;
- 4) розвиток транспортної інфраструктури;
- 5) державна підтримка великотоварного експортоорієнтованого виробництва.

Дотримання визначених напрямів дозволить українським товаровиробникам закріпити набуті позиції на світовому ринку аграрної продукції, упевнено долучатися до світових лідерів торгівлі, розширити ринки збуту як у розрізі країн і регіонів, так і у розрізі окремих товарів, а також в цілому посилять вектор зовнішньоекономічної інтеграції у світове господарство.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що на стан агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки впливає попит і пропозиція, статичність матеріальних чинників сільськогосподарського виробництва та динамічність і невизначеність ринкових умов мінливого конкурентного середовища.

В останнє десятиліття Україна упевнено посилює власні позиції на світовому ринку аграрної продукції. У перспективі необхідно забезпечувати державну підтримку розвитку сільського господарства, стимулювати приватну підприємницьку активність, забезпечувати інноваційні основи діяльності, удосконалювати транспортну та логістичну інфраструктуру, забезпечувати високу якість виробленої аграрної продукції з урахування світових стандартів, що сприятиме посиленню позицій нашої держави на світовому ринку.

Перспективи подальших наукових досліджень полягатимуть у розробці організаційно-економічного механізму регулювання ринку аграрної продукції в умовах глобалізаційних викликів з метою розвитку вітчизняної аграрної продукції на світових ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Borodina O., Krupin V. Is it Possible to Utilise the Agricultural Potential of Ukraine under the Current Agrarian System? *Euro-Choices*. 2018. Vol. 17 (1). P. 46–51.
2. Горлачук М. А. Аграрний ринок в умовах глобалізації: циклічність розвитку, коекзистивність та продовольча безпека. *Університетські наукові записки*. 2013. № 2. С. 219–222.
3. Рябчик А. В., Волинець О. П. Ринок продукції тваринництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2014. № 11. С. 38–43.
4. Сальман І. Ю., Ібатуллин М. І. Роль і місце українських товаровиробників на світовому ринку м'яса і м'ясопродуктів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 20. С. 43–46.

5. Тивончук С. В., Тивончук Я. О. Світовий ринок молока і молочних продуктів: особливості формування та тенденції розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 2. С. 57–64.

6. Гаваза Є. В. Світовий ринок молока і молокопродуктів: тенденції та перспективи для України. *Економіка АПК*. 2015. № 7. С. 106–113.

7. Гарбуз М. Ю. Світовий ринок молока та місце України на ньому. *Економіка та управління АПК*. 2012. Вип. 9. С. 20–24.

8. Ємцев В. І. Шляхи відродження та розвитку конкурентоспроможності підприємств м'ясопродуктового підкомплексу АПК України в умовах конкурентного середовища. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2013. № 48. С. 96–106.

9. Присяжнюк М. За два останні роки аграрний сектор України став лідером серед галузей економіки. Українське вівчарство має значний потенціал експорту баранини на міжнародний ринок. *Техніка і технології АПК*. 2012. № 7. С. 6.

10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Основні показники зовнішньої торгівлі України. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukrain

12. Statistics on merchandise trade. World Trade Organization. URL: <https://bit.ly/2T94K67>

REFERENCES

Borodina, O., and Krupin, V. "Is it Possible to Utilise the Agricultural Potential of Ukraine under the Current Agrarian System?" *EuroChoices*, vol. 17 (1) (2018): 46-51.

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Harbuz, M. Yu. "Svitovyi rynek moloka ta mistse Ukrainy na nyomu" [World Milk Market and Ukraine's Place on It]. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, no. 9 (2012): 20-24.

Havaza, Ye. V. "Svitovyi rynek moloka i molokoproductiv: tendentsii ta perspektyvy dlia Ukrainy" [Global Milk and Dairy Market: Trends and Prospects for Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 7 (2015): 106-113.

Horlachuk, M. A. "Ahrarnyi rynek v umovakh hlobalizatsii: tsyklichnist rozvytku, koekzystalivnist ta prodovolcha bezpeka" [The Agrarian Market in the Context of Globalization: Cyclical Development, Coexistence and Food Security]. *Universytetski naukovi zapysky*, no. 2 (2013): 219-222.

"Osnovni pokaznyky zovnishnoyi torhivli Ukrainy" [The Main Indicators of Foreign Trade of Ukraine]. http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukrain

Prysiazhniuk, M. "Za dva ostanni roky ahrarnyi sektor Ukrainy stav liderom sered haluzei ekonomiky. Ukrainske vivcharstvo maie znachnyi potentsial eksportu baranyny na mizhnarodnyi rynek" [Over the Last two Years, the Agricultural Sector of Ukraine has become a Leader among the Economic Sectors. Ukrainian Sheep Farming has Considerable Potential for Exporting Lamb to the International Market]. *Tekhnika i tekhnolohii APK*, no. 7 (2012): 6-.

Riabchyk, A. V., and Volynets, O. P. "Rynek produktsii tvarynnytstva v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku" [Livestock Market in Ukraine: Current State and Prospects for Development]. *Ahrosvit*, no. 11 (2014): 38-43.

"Statistics on merchandise trade. World Trade Organization". <https://bit.ly/2T94K67>

Salman, I. Yu., and Ibatullin, M. I. "Rol i mistse ukrainskykh tovarovyrobnykiv na svitovomu rynku miasa i miasoproductiv" [The Role and Place of Ukrainian Producers in the World Market of Meat and Meat Products]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 20 (2015): 43-46.

Tyvonchuk, C. V., and Tyvonchuk, Ya. O. "Svitovyi rynek moloka i molochnykh produktiv: osoblyvosti formuvannia ta tendentsii rozvytku" [World Market of Milk and Dairy Products: Peculiarities of Formation and Development Trends]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomor'ia*, no. 2 (2014): 57-64.

Yemtsev, V. I. "Shliakhy vidrodzhennia ta rozvytku konkurentospromozhnosti pidpriemstv miasoproductovoho pidkompleksu APK Ukrainy v umovakh konkurentnoho seredovyscha" [Ways of Revival and Development of Competitiveness of Enterprises of Meat Subcomplex of Agroindustrial Complex of Ukraine under Conditions of Competitive Environment]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, no. 48 (2013): 96-106.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2019 р.